

ARNIKUM

ČTVRTLETNÍ ZPRAVODAJ
SDRUŽENÍ ARNIKA

1-2008

Blýská se s IRZ na lepší časy?

Na podzim tohoto roku dostanete už počtvrté poměrně rozsáhlé údaje z Integrovaného registru znečištění o největších znečišťovateli životního prostředí v České republice. Ovlivňuje však zveřejňování žebříčků a statistik samotné producenty škodlivých látek? Po tom jsme pátrali v následující reportáži.

Začneme u jihomoravské Jitony. Jedná se o jednoho z největších výrobců nábytku v naší zemi a dle aktuálních údajů IRZ současně o největšího producenta potenciálně rakovinotvorných a rakovinotvorných látek v Jihomoravském kraji za rok 2006. Rousínovskému podniku se ovšem podařilo snížit množství těchto látek, jmenovitě dichlormethanu, oproti roku 2005 více než o dvě třetiny. V minulém roce Jitona navíc lepidlo obsahující škodlivý dichlormethan zcela nahradila. V příštích žebříčcích proto již figurovat zřejmě nebude. Generální ředitel Jitony a. s. Ing. Miroslav Novotný nám k provedeným změnám řekl: „Rozhodnutí o změně technologie lepení mělo více příčin. Hlavní příčinou byla změna legislativy, která upravovala emisní limity a svoji roli sehrálo také umístění v horních příčkách žebříčku podle IRZ.“ Investice do provedených změn byly poměrně rozsáhlé. Přímé náklady se dle vedení podniku pohybovaly kolem 350 tisíc korun a je k nim nutné přičíst další náklady spojené se zařazováním nové

technologie (výcvik a zaučení zaměstnanců apod.). Přímo k registru a sestavovaným žebříčkům pan Ing. Novotný uvedl: „IRZ může dát pozitivní impuls producentům škodlivých látek k tomu, aby začali přemýšlet o změnách.“ S tím souhlasil i starosta Rousínova pan Ing. František Havíř.

Z Moravy se přesuneme do jižních Čech. Za rok 2005 se největším producentem karcinogenních a pravděpodobně karcinogenních látek jihočeského kraje stal podnik Brisk Tábora vyrábějící zapalovací svíčky pro spalovací motory. V roce následujícím už ovšem v žebříčku největších znečišťovatelů vůbec nefiguroval. „Dosáhli jsme toho změnou technologie odmašťování kovových dílců. Provoz nového zařízení je založen na vodní bázi, kde se používá ve tří až pětiprocentní koncentraci čisticí prostředek pro odstraňování mastných usazenin a vodního kamene. K odmašťování už tedy vůbec nepotřebujeme pokračování na str. 3 ▶

Za pět minut dvanáct

Jako malý jsem chtěl být popelářem a po určitý čas i kosmonautem. První se mi možná ještě vyplní, druhé už sotva. Navíc mě dobývání vesmíru přestalo lákat poté, co mi kamarád řekl, jaký byl opravdový osud Lajky. Pohádku paní učitelky o padákovém návratu navzdly vystřídala smutná představa vyděšených psích očí.

Při práci na textu následující strany Arnika jsem si uvědomil, kolik skorokosmonautů potkávám u nás dole na Zemi. I když výraz potkávám není úplně přesný. Pravého skorokosmonauta nebo skorokosmonautku potkáte jen výjimečně. Pokud už vyráží mezi pozemšťany, tak jedině v lunárním vozítku, které je dopraví do nedostupných kancelářských kolonií. Zde jim umělé světlo a klimatizace umožňují pracovat takřka nonstop. Ti nejopravdovější ale pracují ve svých vesmírných modulech, kam si pomocí mobilního spojení nechávají zasílat kosmickou stravu. Odpočívají samozřejmě u monitorů nebo v umělých komplexech.

Je zřejmé, že mnozí z nás už přírodu k životu téměř nepotřebují. Sice skorokosmonautům nerozumím, ale zvolili si danou cestu sami. Smutné však je, když skorokosmonautičky dělají i ze svých dětí. Jaký vztah k přírodě si pak asi vytvoří?

Jan Losenický
šéfredaktor

Umělé čápi na komíně závodu Knauf Insulation dokazují, že jeho zaměstnanci mají smysl pro humor. Některým lidem žijícím v okolí podniku už ale došel, a tak se raději stěhují pryč.

Foto: Soňa Daňhelová a Miloslava Bačová

„Ochrana přírody by měla brát člověka jako ohroženého živočicha.“

Mnoho aktivit Arniky je zaměřeno na děti a dospívající. Například nyní probíhá soutěž Živá Praha. Jednou z nejznámějších českých odbornic na problematiku vztahu dětí k přírodě je Emilie Strejčková, zakladatelka Ekologického centra Toulcův dvůr a iniciátorka výzkumu „Odcizování člověka přírodě“. Povídal jsem si s ní o dnešních dětech a jejich respektu k životnímu prostředí.

* Jaké mají dnešní děti vazby k přírodnímu prostředí?

Čím dál slabší. Na kongresu Světového svazu ochrany přírody, který se konal v Bangkoku v roce 2004, se mluvilo o tom, že odcizování městského člověka přírodnímu prostředí je stejně velké nebezpečí jako likvidace pralesů. Ale slyšel jste o tomto problému mluvit někoho u nás? Ochrana přírody by měla brát člověka jako ohroženého živočicha, ale přitom se specializuje na ochranu přírody před člověkem.

* Co byste označila za největší problém současné ekologické výchovy?

Přeceňování teoretických znalostí. My budeme mít národ ekologických platoniků.

Ovšem já ze své zkušenosti vím, že teoretičtí milovníci přírody to nejpotřebnější neudělají. Praktické zkušenosti nelze nahradit. Proto se snažím, aby ekologická výchova neznamenalou pouhé předávání teoretických informací. Naopak chci, aby vyrovnávala čas, který děti tráví u televize, počítačů nebo u učebnic. Při ekologické výchově mají být děti s přírodou v kontaktu přímo, nikoliv pouze zprostředkovaně skrze obrazy nebo texty.

* Je velký rozdíl mezi dětmi, které žijí ve velkých městech, a těmi, co žijí na vesnicích nebo v malých městečkách, ohledně jejich vztahu k přírodě?

Ten rozdíl existuje, ale zmenšuje se. Vesnice vypadají jinak než dřív. Záhonů se zeleninou a dvorků se slepicemi spíš ubývá. Mnohé nahradily krásně upravené zahrady, které však často mají k přirozené přírodě hodně daleko. A také počítače a podobné vymoženosti jsou rozšířené i na vesnicích, takže i děti z vesnic tráví čím dál víc volného času v interiérech.

* S čím jsou spojena přání našich dětí, spíše s civilizací a technikou, nebo s přírodou?

Na to nelze jednoduše odpovědět. Záleží především na věku. S přibývajícím věkem jsou děti ovlivňovány technikou čím dál víc. Zkuste dát dětem za úkol například namalovat svůj vysněný dětský pokoj nebo i celý byt. Ti starší ho častěji nakreslí bez rostlin a zvířat.

* Kdy se domníváte, že je nejlepší s ekologickou výchovou u dětí začít?

V těhotenství. Je totiž nutné probudit v maminkách lásku k dětem, která maminky dovede k poznání, že v zájmu dětí je být v přírodě a vyrůstat s ní, nikoliv mimo ni. Vývoj malých dětí je spojen s obdobím trvalého vtiskávání, kdy nestačí děti vzdělávat pouze pomocí obrazových a slovních informací. Naopak, děti mají v raném věku poznávat přírodu přímo a všemi svými smysly. U nás je většina prostředků věnovaných na ekologickou výchovu zaměřena na druhý stupeň. A to je špatně. Vždyť ty děti pak třeba umí dobře s počítačem, ale v lese se nedokáží ani vyčurát.

* Jaké rady byste dala rodičům vychovávajícím děti ve velkém městě?

Jednak aby hlídali a ochraňovali zeleň kolem svého bydliště. I když je těch stromů či keřů někdy opravdu hrozně málo, tak mají velký význam. Právě na nich mohou děti pochopit střídání ročních období a vývoj života. A dále by měli najít ve svém okolí nějaký blízký park či něco podobného a umožnit svým dětem každodenní kontakt s živou přírodou. Umožnit jim přístup k informálnímu vzdělávání se přímo v přírodě. Informálním vzděláváním myslím nezáměrné učení přímo z praxe, které provádíme bezděčně a nezáměrně.

* Jak je to v jiných zemích, kde s ekologickou výchovou pokročili nejdál?

Hodně zajímavé jsou severské země nebo i sousední Německo. Například ve Švédsku mají přírodní nebo lesní mateřské školky, kde jsou děti téměř pořád venku v přírodě. Pokusila jsem se rozjet podobnou školkou u nás a napsala jsem žádost na ministerstvo školství. Ovšem z ministerstva mi odpověděli, že u nás se dělá pro ekologickou výchovu už dost a že by děti z takové školky postrádaly ty správné kulturní návyky.

* Budoucí soužití lidí a přírody vidíte spíše v černých nebo světlých barvách?

Nevím. Těžko odhadnout, záleží na lidech, jestli budou i v budoucnu poslušnými ovcemi, které bez otázek jdou tam, kam je ženou ti mocnější, nebo zda se proti tomu postaví a budou více přemýšlet o následcích svého jednání. Myslím si, že na záchranu ještě není pozdě, ale zároveň se domnívám, že příliš světlou budoucnost jsme našim dětem nepřipravili. A to říkáme, že jsou tím nejcennějším, co máme.

* A co si myslíte o hnutí Arnika, znáte naši práci?

Arniku samozřejmě znám. Nechávám si zasílat vaše e-mailové zpravodajství a je škoda, že s vámi nespolupracujeme častěji.

* Máte nějaké životní motto či myšlenku, která vás provází životem?

Hodně mi pomáhá „bytelnost“ lidské genetiky, díky ní máme šanci začít s každou generací znovu. Problém je, kde vzít ty správné vychovatele.

Emilie Strejčková: Díky „bytelnosti“ lidské genetiky máme šanci začít s každou generací znovu. Foto: Archiv Emilie Strejčkové

► pokračování ze strany 1

tetrachlorethylen. Kromě pozitivního efektu pro životní prostředí nová technologie přinesla i výrazné úspory v provozních nákladech,“ vysvětlil důvody nemalé investice vedoucí oddělení ekologie, energetiky a požární ochrany Brisku Tábor, a.s. Radek Šváb. Společnost by daný provoz pravděpodobně modernizovala i bez registru. První místo v žebříčku největších znečišťovatelů rakovinotvornými látkami však zřejmě ovlivnilo rychlost a rozsah provedených změn. Vedoucí oddělení ekologie podniku Brisk v jednom z rozhovorů sám přiznal, že: „být na vrcholu žebříčku není dobrá reklama.“

Zcela odlišným případem od obou předchozích je podnik Knauf Insulation v Ústeckém kraji. Korporace Knauf na svých internetových stránkách sice vyzdvihuje důležitost ochrany klimatu, její vedení ale nechalo vystavět v naší zemi závod, který se stal ihned po svém spuštění největším krajským producentem emisí formaldehydu klasifikovaného jako karcinogenní pro člověka. Nelichotivé prvenství kvůli vysokým emisím formaldehydu podnik získal i v tabulce mutagenních látek. Podle názoru podniku, který byl prezentován například v zaplacené inzerci místního deníku, je ale vše v pořádku, neboť vypouštění formaldehydu do ovzduší údajně lidem neškodí. To je ale v rozporu se skutečností, že za rakovinotvorný ho považuje i Světová zdravotnická organizace.

Mnohé průmyslové podniky kvůli zvyšující se poptávce po ekologicky šetrných výrobcích natírají svoji image nazeleno. Integrovaný registr znečištění je pro spotřebitele dobrým pomocníkem pro rozpoznání těch, co to myslí s ekologií vážně. Čím více nebezpečných látek, o kterých musí průmyslové provozy podávat hlášení, bude registr obsahovat, tím lépe budeme rozpoznávat skutečné znečišťovatele našeho životního prostředí.

Ještě si připomeňme některé základní informace o registru. IRZ je databáze shromažďující informace o vypouštění a předávání chemických látek nebezpečných pro lidské zdraví a životní prostředí. Údaje do něj hlásí jednotlivé průmyslové či zemědělské provozy. Registr je veřejně přístupný na internetových stránkách: „<http://www.irz.cz/vyhledavani-v-registru>“, kde stačí pouze zadat ohlašovací rok, název znečišťovatele, případně další parametry a kliknout. V naší zemi byl registr poprvé zpřístupněn v roce 2005. Ohlašovací povinnost se vztahuje na 72 látek. Nejvíce zkušeností mají s registrem v USA, kde byl uzákoněn již v roce 1986. Pět let od jeho zavedení došlo ve Spojených státech ke snížení celkových emisí toxických látek o více než čtyřicet procent, a jak je vidět, pozitivní vliv IRZ se začíná projevovat i u nás.

Jan Losenický

Soutěž Živá Praha

Internetová soutěž o ochraně životního prostředí

Arnika připravila pro studenty pražských základních a středních škol, ale nejen pro ně, internetovou soutěž „Živá Praha“ (www.zivapraha.arnika.org). Do května 2008 tak můžete soutěžit v měsíčních kvízích zaměřených na různá témata ochrany životního prostředí. Dosavadní soutěžící si rozšířili své znalosti o správném třídění odpadů, šetrném nakupování nebo o nebezpečných chemických látkách, které nás ohrožují i v našich domovech. Další možností, jak se zúčastnit soutěže, je zpracování eseje na vybrané téma. Na závěr se mohou aktivní soutěžící podílet na tvorbě výstavy „Živá Praha“, která bude nabídnuta pražským školám pro ekovýchovné účely.

Zapojit se můžete kdykoliv - stačí se zaregistrovat na www.zivapraha.arnika.org a soutěžit v aktuálním kole. Účast v jednotlivých kolech se počítá, takže čím dříve se zapojíte, tím spíše máte šanci stát se absolutním vítězem soutěže! Soutěžit o ceny mohou pouze studenti pražských škol, ale zúčastnit se může kdokoliv - ať už jste mimopražští, nebo jste školním lavicím již odrostli. Dozvíte se něco nového o Praze a jejím životním prostředí a zároveň můžete porovnat své výsledky se studenty. Pravidla soutěže a harmonogram jednotlivých soutěžních kol najdete na výše uvedené webové stránce.

Projekt Živá Praha finančně podpořil
Magistrát hl. m. Prahy.

Kontakt na organizátory soutěže: e-mail:

ziva.praha@arnika.org, tel/fax: 222 781 471.

Program přednášek v Praze:

V 2. čtvrtletí roku 2008 se můžete těšit na další pravidelné přednášky v knihovně Arniky vždy 2. středu v měsíci. Přednášky začínají v 18 hodin v Chlumové 17, Praha 3. A jaká témata jsme pro Vás připravili?

Na povídání o sovách se můžete těšit **9. dubna**, kdy do knihovny Arniky zavítá Věra Malátková ze Záchrané stanice v České Třebové (i s některým ze svých sovích svěřenců). Tato přednáška byla přesunuta z únorového termínu kvůli nemoci přednášející (v únoru ji nahradila cestovatelská přednáška o Novém Zélandu, který navštívili Markéta Bartošová a Ladislav Kléger).

Rtuť je velmi toxická látka s vážnými účinky na lidské zdraví. Proč se stále používá ve výrobě, v jakých předmětech denní potřeby se může vyskytovat a jak Arnika přispívá k její eliminaci, o tom si budeme **14. května** povídat s Jindřichem Petrlikem, vedoucím programu Toxické látky a odpady. Přednáška se koná z důvodu státního svátku až 3. středu v měsíci.

Naposled před prázdninami se sejdeme **11. června**. Podle českého právního řádu máme **právo na pravdivé a úplné informace** a úřady jsou povinny nám je poskytovat. V praxi to však nebývá jednoduché. Jak proti neochotě na úřadech bojovat nebo co dělat, když úřad nespolupracuje, to nám 2. středu v červnu poradí Lukáš Matějka z Centra pro podporu občanů.

O prázdninách přednášky v knihovně Arniky neprobíhají, ale můžete se s námi potkat na řadě infostánků během hudebních festivalů. Máte-li zájem se jich zúčastnit a pomoci nám jako dobrovolníci, ozvěte se na e-mail: arnika@arnika.org nebo na telefon 222 781 471.

Úpravy toků v Ostravě - najdeme ochotu ke kompromisu?

Úpravy vodních toků nezřídka provází vyostřené diskuze mezi vodohospodáři na jedné straně a ochránci přírody na straně druhé. Téměř vždy je ožehavým problémem otázka, jak velké zásahy do toků jsou efektivní při budování protipovodňové ochrany, ale přitom ještě šetrné k životnímu prostředí. Podívejme se na chystané úpravy toků na Ostravsku. Bude výsledkem propojení vodohospodářských a zároveň i ochranných principů, nebo se na ekologii opět zapomene?

Kvalita vodního ekosystému je dána mimo jiné funkčním hydrologickým režimem a zachovalostí morfologie toku. Současný trend v úpravě řek se přiklání k meandrování, a to i řek a říček původně uměle napříměných. Meandry přirozeně vznikají boční erozí, kdy se břehy na jedné straně vymílají a materiál se usazuje na straně druhé. Vznikají pak řeky plné zákrut. Meandry plní důležitou funkci nejen z hlediska biologického a estetického, ale také protipovodňového. Kromě vytváření vhodných biotopů pro nejrůznější živočichy se totiž podílejí na regulaci rychlosti vody. V napříměných tocích bez meandrů dochází ke zkrácení její trasy, zrychlení průtoku, a tím také k nárůstu síly případné povodňové vlny. V naší zemi jsou ale ještě často před přirozeným meandrováním upřednostňována jednodušší, ovšem k přírodně nešetrná řešení. Jedná se o nepřirozené metody zpevňování břehů, narovnávání toku a další.

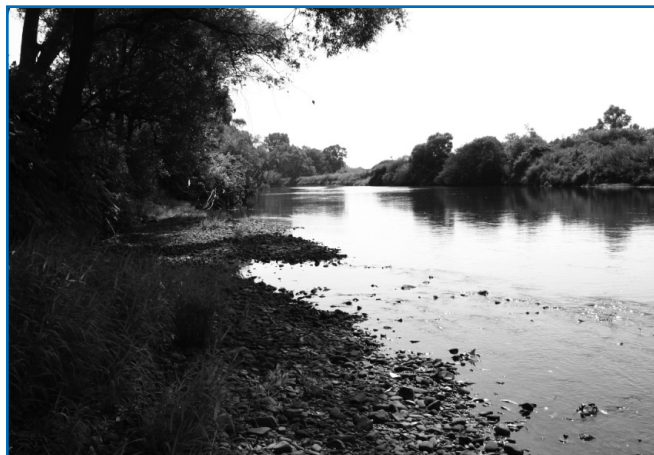
Jednou z chystaných změn na tocích v Ostravě jsou protipovodňové úpravy řeky Porubky. V ostře meandrujících úsecích dojde ke zkrácení trasy koryta. Odstavené meandry a jejich části mají být zasypány. Přípravované úpravy toků jsou komplikovány i majetkoprávními vztahy. Majitelé příbřežních pozemků často nesouhlasí se sebemenšími, byť pro vodní tok pozitivními zásahy do svých pozemků a podobné problémy se objevily i v tomto případě. Zasypané meandry mají být částečně využity jako plocha, která bude směřována s vlastníky pobřežních nemovitostí za trvalý zábor jejich pozemků. V rámci revitalizačních prvků je však také navrženo vytvoření příčných prahů na dně, které mají sloužit jako úkryty pro vodní živočichy. Kapacita koryta bude zvětšena na průtok až dvacetileté vody.

Na řece Ostravici se plánuje vytěžení šterkových náplav. Jejich odstraněním ovšem může dojít k likvidaci populace ohrožené střevele potoční, pro kterou jsou mělčiny u náplavů v dolním úseku řeky posledním útočištěm. Kromě ní se zde vyskytují i další zvláště chráněné druhy živočichů, uvedme například morčáka velkého či ledňáčka říčního. Šterkové náplavy slouží zmíněným živočichům jako loviště a poskytují vhodné podmínky pro rozmnožování. Daný úsek je součástí územního systému ekologické stability (tzv. ÚSES). Tento systém slouží k zachování a podpoření rozmanitosti druhů a přispívá k vytváření sítě ekologicky stabilních území, která příznivě ovlivňují okolní krajinu. Jeho význam je nadregionální.

Povodí Odry, které má uvedená opatření realizovat, však na odstranění náplavů trvá. Bez jejich vytěžení mají být protipovodňová opatření údajně neúčinná. Povodí argumentuje, že dotčené

území je ovlivňováno nejen velkými vodami z Ostravice, ale také zpětným vzduťm řeky Odry, se kterou se stéká a která je na mnoha místech regulovaná jezy. Nabízí se otázka, jak a jestli vůbec je zpětné vzduť Odry nějak řešeno. Záměr úprav Ostravice byl již posvěcen rozhodnutím odboru životního prostředí, který zdůvodnil kladné stanovisko převažujícím zájmem povodňové ochrany a ochrany lidského života a majetku nad zájmem ochrany přírody. Nezbývá než doufat, že podaná odvolání proti rozhodnutí přispějí k vytvoření kompromisu, při kterém budou realizována protipovodňová opatření, která ochrání lidské životy a současně nebudou představovat ohrožení pro unikátní ekosystém.

Pro řeku Ostravici, protékající městem, byl vypracován rozsáhlý program úprav. Navrhovaný projekt počítá s pěšími promenádami po obou březích řeky, s plochami pro opalování, ale také s kaskádou tří jezů, které mají pomoci zvýšit a stabilizovat vodní hladinu. Dno má být mechanicky vyčištěno. Břehy mají být rekonstruovány a zpevněny v délce pěti kilometrů, celkové „ozdravení“ toku má představovat devítikilometrový úsek. Záměrem je vytvoření příjemného prostředí pro obyvatele Ostravy. Bude však nové prostředí příjemné pro život samotných obyvatel řeky?

Přírodní, člověkem neupravená část Odry. Niva Odry pomohla při povodních v roce 1997 zamezit ještě větším povodňovým škodám.

Foto: RNDr. Zdeněk Poláček, Česká společnost ornitologická

Úspěšné příklady, zejména ze zahraničí, ukazují, že účinná protipovodňová ochrana spočívá především v porozumění přirozeným podmínkám a chování řek. Pouze budou-li se řešit protipovodňová opatření v rámci komplexu celého toku a již od jeho zdroje, a nikoliv se zaměřením pouze na jednotlivé úseky, kde voda například ohrožuje intravilány (zastavěné plochy), dojde ke stabilizaci celého vodního toku a nebudou potřeba drastické zásahy do ekosystémů. Vylití vody z koryta při povodních není samo o sobě problém, ten nastává v okamžiku, střetne-li se voda se zástavbou. Zástavbu v nivních plochách můžeme přirovnat k nápadu postavit dům na úpatí sopky - přímé ohrožení je zde pouze otázkou času. Nejlepší ochranou před vodou je dát jí prostor ve volné krajině, například v údolních nivách, kde může dojít k rozlití, aniž by byly zastavěné plochy ohroženy.

Toxickým látkám je nutné se bránit globálně a Arnika to ví

Během minulého roku se Arnika věnovala několika projektům a aktivitám vesměs souvisejícím s mezinárodními úmluvami, které mají přispět k celosvětové ochraně životního prostředí. „Ještě před několika lety jsme patřili k organizacím, které spíše závisely na pomoci od zahraničních nevládních organizací. Dnes jsme nejen jejich partnerem, ale sami pomáháme nevládním organizacím v rozvojových zemích,“ charakterizoval změnu pozice Arniky RNDr. Jindřich Petrlík, vedoucí programu Toxické látky a odpady.

Arnika je od svého založení v roce 2001 členem IPENu (Mezinárodní síť pro eliminaci perzistentních organických látek - POPs), který sdružuje přes 350 nevládních organizací z 65 zemí. V pražském sídle Arniky je centrum Pracovní skupiny IPENu pro dioxiny, PCB a odpady, která se zaměřuje především na prevenci vzniku POPs a průmyslového znečištění těmito látkami. V loňském roce Arnika koordinovala nevládní organizace při mezinárodních rozhovorech o limitech pro POPs v odpadech. Přes veškerou snahu IPENu zástupci průmyslových svazů, USA, Německa a dalších zemí prosadili prozatímní limity pro POPs tak vysoké, že by mohly vést k neočekávanému znečištění životního prostředí. Dioxiny, PCB a další látky v odpadech přitom představují závažné riziko, před nímž nedávno varoval například Dr. Alan Watson, odborný poradce IPENu, s nímž Arnika úzce spolupracuje. „Nutnost uhlídat pohyb odpadů s POPs ukazuje případ lodi Probo Koala, která

vyložila v Abidžanu v Pobřeží slonoviny vysoce toxický odpad a důsledkem bylo úmrtí řady domorodých obyvatel.“

V České republice se již několik let věnujeme znečištění rtutí v souvislosti s výrobou chlóru. Rok 2007 byl zlomový v tom, že padlo rozhodnutí o ukončení výroby chlóru pomocí rtuti ve Spolaně Neratovici - je jím konec roku 2014. V listopadu se pak uskutečnila důležitá mezinárodní schůzka, na které se vlády států dohadovaly o tom, zda a jak omezí rtuť jako velice nebezpečný těžký kov celosvětově. „Využili jsme naši zkušenost z práce v České republice a do výsledného dokumentu pomohli prosadit jako jeden z doporučených informačních nástrojů o pohybech rtuti integrovaný registr znečišťování. Naš argument podpořily Švýcarsko a Norsko, což stačilo k jeho prosazení,“ upřesnil jeden z úspěchů Arniky na celosvětovém jednání Petrlík.

Mezinárodní spolupráce nefunguje samozřejmě pouze jedním směrem. „Podpora ze zahraničí nám pomáhá v našich kampaních. Na začátku března podpořily nevládní organizace a odborníci z různých zemí nesouhlasné prohlášení vůči snaze omezit dostupnost informací o množství nebezpečných látek vypouštěných do životního prostředí v zákoně o integrovaném registru znečišťování,“ uvedl Martin Skalský člen mezinárodního týmu Arniky, jak svět pomohl v kampani Arnice. K prohlášení Arniky se připojilo na 109 organizací a odborníků z nejrůznějších částí světa.

„Planeta je globální ekosystém a jeho ochrana vyžaduje otevřenou mysl a ochotu všech států se na ní podílet. Nemůžeme dál přemýšlet jenom o světě po naše hraniční hvězdy,“ říká za Arniku Petrlík.

Saška Petrova

Zaostřeno na chemické havárie

Výstavu fotografií s názvem „Chemické havárie: Neštěstí, o kterých průmysl nemluví - rizika, kterým můžeme předejít“ zahájila Arnika 14. září 2006 v Ústí nad Labem v rámci cyklu akcí věnovaných ochraně životního prostředí. Ústí nad Labem bylo k zahájení výstavy vybráno záměrně. Přímou ve stotisícovém městě totiž stojí areál chemického závodu Spolchemie, který je zčásti založen na produkci nebezpečného chlóru.

Cyklos dvaceti tří fotografií byl během putování výstavy uspořádán tak, aby návštěvníci zhlédli průřez nejznámějších havárií českých i zahraničních průmyslových podniků za posledních třicet let. Na výstavě byly k vidění záběry z nechvalně proslulých tragédií, například z indického Bhópálu, kde se po havárii americké továrny Union Carbide otrávil přes půl miliónu lidí. Atmosféru jinak barevné výstavy umocňovaly tři černobílé fotografie. Jedna z nich zachycuje nevinny úsměv teprve čtyřleté Alice z italského Sevesa, jejíž tvář po otravě dioxiny pokryly puchýřky takzvaného chlórakné.

Na výstavě nechyběly ani snímky od tuzemských fotografů. Byly mezi nimi i fotografie ústeckého reportéra Libora Zavorala doku-

mentující rozsáhlý požár v ústecké Spolchemii, kdy při explozi výrobních zařízení shořelo zhruba 100 tun umělých pryskyřic, nebo požár v Litvínovském Chemopetrolu. Mezi unikáty výstavy ale jednoznačně patřil letecký snímek nezávislého novináře a fotografa Václava Vašků, kterému se podařilo vyfotit únik chlóru ze Spolany Neratovici při povodních v roce 2002. Jeho fotografie, zachycující těsně po havárii žlutý chlóravý mrak nad zatopenou chemičkou, patrně nemá ve světě obdoby. Dodejme, že Václav Vašků se přímo podílel i na výběru vystavovaných snímků.

Výstava, která během svého putování navštívila šest našich měst (Ústí nad Labem, Děčín, Praha, České Budějovice, Jihlava, Vyškov na Moravě), by se dala popsat těmito slovy - hezká výstava o velmi smutných věcech. „Naší výstavou jsme chtěli upozornit na rizika používání a produkce toxických látek v průmyslu a na nebezpečí spojená s chemickou výrobou. Zároveň jsme chtěli nabídnout alternativní řešení v podobě zavádění nejlepších dostupných technologií či důkladného zabezpečení chemických provozů,“ shrnul smysl výstavy její iniciátor Martin Skalský.

Výstavu si můžete prohlédnout na webových stránkách: <http://www.arnika.org/chemickehavarie>. Za laskavé poskytnutí fotografií děkujeme: Globe Media, Greenpeace ČR, Reuters, ČTK.

Kamil Repeš

Jak se občan ptá, tak mu úřad někdy odpoví

Každý má právo na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí. Tak to alespoň stojí v Listině základních práv a svobod, která je součástí našeho ústavního pořádku. Praxe je bohužel podstatně odlišná. Přístup k informacím je na českých úřadech dlouhodobě nedostatečný, situace se nezlepšuje a sami úředníci zákon o svobodném přístupu k informacím a zákon o právu na informace o životním prostředí ignorují.

Podle Listiny a informačních zákonů může úředník omezit přístup občanů k informacím jen ve výjimečných případech, například kvůli ochraně bezpečnosti státu, obchodního tajemství nebo osobních údajů. Pokud jste ale už někdy byli na nějakém úřadě, jistě víte, že získat zde informace není tak úplně jednoduché. S mnoha kuriózními situacemi jsme se setkali i my. V kauzách, kdy hájíme občany proti investorům a developerům, nebo se snažíme zachránit vzácné přírodní oblasti, potřebujeme znát všechny souvislosti. Někteří úředníci jsou ale finančně či personálně propojeni s podnikateli nebo se snaží zamaskovat své chyby a neschopnost a informace utajují, i když je to protizákonné.

Třeba Městský úřad v Úvalech u Prahy. V roce 2002 jsme jej požádali o informace týkající se lisovny karosérií ESSA Czech, která leží díky chybě úředníků v obytné části města. Úřad náš dotaz přes mnohá opakování pár let ignoroval. Pak prohrál několik soudů a úředníci přišli s novou taktikou. Začali tvrdit, že žádáme o informace, které není možné zpřístupnit, protože jsou součástí správního spisu. Další kolo soudních sporů se nám zatím nepodařilo ukončit, takže na banální informace čekáme šestým rokem. Nutno dodat, že teď už jen ze sportu a aby bylo učiněno právu zadost.

Útvar rozvoje hlavního města Prahy zas nechce vydat informace o plánovaných mrakodrapech a mazaně tvrdí, že na něj zákon o svobodném přístupu k informacím neplatí. Podobně s námi jedná i Úřad vlády, který jsme loni požádali o elektronické adresy ministrů. Nedočkali jsme se. Úřad nejdříve tvrdil, že spojení na ministry nemá. Pak napsal, že přesně neví, zda členové vlády vůbec mají přímé e-maily. Možná by měli mít, když si do programového prohlášení napsali: „Pro zvýšení efektivity a transparentnosti ve veřejné správě bude vláda prosazovat zavádění nástrojů elektronické komunikace.“

Komplikovanost při jednání s úřady bohužel nemizí. Foto: Jan Losenický, Arnika

Jak je vidět, s transparentností a otevřeností má problémy leccjaký úřad či obec. Schválně si zkuste pročíst příští číslo vašich obecních novin. Naleznete tam řádky o kvalitě ovzduší nebo plánované výstavbě uprostřed parkové

zeleně? Dočkáte se kritických příspěvků vůči radnici? Už tady, na obecní úrovni, začíná utajování, které pak prorůstá do vyšších pater státní správy a politiky. Nebojte se úřady o informace žádat. Čím víc lidí se bude domáhat svých práv, tím větší je šance, že se atmosféra správy tohoto státu postupem času změní.

Další rady hledejte na: <http://informace.arnika.org>.

Lukáš Matějka, Martin Skalský

Ztráta pokory k přírodě

Pražští benediktini nechali bez povolení vykácet lipovou alej vedoucí ke kostelu sv. Markéty v areálu Břevnovského kláštera. Všechny stromy - některé staré až 250 let - byly zdravé a jejich kácení výslovně zakázala Česká inspekce životního prostředí. Zdravý stromů ve svém posudku potvrdil také Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví. Klášteru teď hrozí až dvoumilionová pokuta. Arnika navíc podala trestní oznámení a čin prošetřuje policie.

red

V Arniku č. 2 minulého roku jste mohli na této stránce vidět snímek ještě stojících lip, nyní Vám bohužel musíme nabídnout smutnější obrázek. Foto: Tomáš Mařík, Česká inspekce životního prostředí

Poradenské okénko

Co dělat, když...

...chci změnit územní plán?

Podle stavebního zákona rozhoduje o změně územního plánu zastupitelstvo obce. Návrh může podat občan nebo vlastník nemovitosti v obci a musí obsahovat odůvodnění a způsob budoucího využití ploch. Obec předá návrhy úřadu, jenž pořizuje územní plán, a ten posoudí soulad návrhů se zákony. Nakonec je na zastupitelstvu, zda se rozhodne změny pořizovat a jestli bude náklady hradit navrhovatel. O podobě územního plánu je možné konat i místní referendum.

...hrozí kácení stromů v mém sousedství?

Jako soused se můžete účastnit řízení o povolení kácet stromy. Vyplývá to ze správního řádu, neboť kácení se dotýká vašeho práva na příznivé životní prostředí a vašich vlastnických práv. Úřad není povinen oznámit zahájení řízení na úřední desce, obvykle informuje přímo jen občanská sdružení, další dotčené osoby ignoruje. Pokud se o kácení dozvíte, zašlete proto neprodleně své připomínky nebo odvolání proti vydanému rozhodnutí. Další informace najdete na: <http://stromy.arnika.org>.

Arnika Jihlava

Během podzimního Týdne bez aut probíhaly na Vysočině akce propagující zdravý životní styl, lepší poznání přírody a ochranu životního prostředí. Jihlavská pobočka Arniky se také podílela na Dni zdraví v Jihlavě a ve Velkém Meziříčí. U našeho stánku se mohli lidé dozvědět, proč nahrazovat PVC v hračkách, zdravotnictví a potravinových obalech.

Zajímavou událostí loňského listopadu byla návštěva ministra životního prostředí. Martin Bursík se rozhodl zabývat problémy, které Arnika na Vysočině pomáhá řešit již několik let. V jeho dopoledním programu bylo jednání v jihlavském Kronspanu, který je podle údajů IRZ největším producentem prokazatelně rakovinotvorných látek do ovzduší v naší zemi. Ukázalo se, že pan ministr je o těchto i dalších problémech podniku dobře informován. Při jednání s manažery závodu a krajskými a městskými zastupiteli prosadil, že v nejbližší době dojde mezi ministerstvem a Kronspanem k dohodě o postupném snižování emisí podniku.

Dalším bodem návštěvy bylo setkání se zástupci ekologicky zaměřených organizací. Během diskuse o různých problémech upozornila zástupkyně jihlavské Arniky na blížící se sezónu „mužů s pilou“. V loňské zimě nejen na Vysočině bezdůvodně zmizelo podél silnic několik kilometrů alejí a stromořadí. Pan ministr přislíbil urychlené dokončení dohody mezi jeho rezortem a ministerstvem dopravy. Tuto zimu tak snad už zdravé stromy zbytečně mizet z krajiny nebudou.

Odpoledne patřilo skládce nebezpečných odpadů v Pozďátkách u Třebíče. Před více než deseti lety zde došlo k havárii a od té doby ze skládky uniká kyselina sírová „obohacená“ o těžké kovy a znečišťuje povrchovou i podzemní vodu. Ukázalo se, že pan ministr a krajský zastupitelé si myslí totéž co místní lidé i občanská sdružení a nesouhlasí s jejím uvedením do provozu na dalších třicet let. Na tiskové konferenci Martin Bursík řekl, že zahájí jednání o převodu skládky do majetku státu, aby mohla být brzy kvalitně asanována.

Jana Vitnerová

Martin Bursík na skládce v Pozďátkách.

Foto: Petr Lemberk, MAFA

Arnika Ostrava

Během několika posledních měsíců se na naši pobočku obraceli občané především kvůli plánovanému či již uskutečněnému kácení stromů, ale také například s dotazy, co mohou podniknout proti výstavbě průmyslových závodů v okolí svého bydliště. Kromě těchto případů jsme v našem regionu sledovali i další události týkající se životního prostředí. Těmi nejdůležitějšími byly plánovaná likvidace nechvalně známých ostravských lagun, úpravy vodních toků a osud přírodní památky Turkov.

V půlce ledna jsme uspořádali promítání filmu „Klimatické zariadenie má poruchu“. Dokumentární snímek poukazuje na změny klimatu, kvůli kterým „blázní“ počasí již i ve střední Evropě. Doprovázela ho výstava „Voda“ o vodních ekosystémech. V mateřských centrech chystáme přednášky o rizicích PVC. Kampaň proti využívání tohoto nebezpečného materiálu podporujeme i sbíráním podpisů pod petici „Za náhradu PVC“, pro niž se snažíme získat i některé významné osobnosti v regionu.

Ve spolupráci s ostatními ekologickými organizacemi začíná naše pobočka připravovat Den Země 2008 v Ostravě, který si klade za cíl nabídnout široké veřejnosti zajímavý program s ekologickou tematikou, letos zaměřený především na alternativní zdroje energie a výroby šetrné k životnímu prostředí.

Vendula Kubačáková

Arnika České Budějovice

Ke konci roku jsme uspořádali pro Střední a Vyšší zdravotnickou školu v Českých Budějovicích přednášku o rizicích používání PVC měkčeného ftaláty, která byla názorně doplněna panelovou výstavou, ukazující praktickou stránku náhrady PVC v několika nemocnicích. V prosinci se s ní mohli setkat i studenti Zdravotně-sociální fakulty Jihočeské univerzity. Širší veřejnost měla možnost vyslechnout si přednášku „Proč si nehrát s PVC?“ koncem října.

Problematiku vodního managementu na našich řekách jsme se pokusili během podzimních měsíců přiblížit studentům dvou českobudějovických gymnázií pomocí nové výstavy Arniky. Neopustili jsme ani tematiku odpadů, neboť jsme se připojili k zajímavému výtvarně-ekologickému projektu skautských dobrovolnic, pro které jsme uspořádali přednášku a diskuzi.

K našemu potěšení se v listopadu rozrostla základna českobudějovických nevládních organizací o Zvony 2008, jejichž cílem je podílet se na napravení tristního a neprůhledného odpadového systému města. Arnika poskytla novému sdružení pomoc během jeho zakládání a při pořádání první tiskové konference. Zvony tak již bijí na poplach nejen na Vysočině, ale i na Budějovicku.

Za velký úspěch posledního čtvrtletí považujeme spolupráci se dvěma mateřskými školkami v Českých Budějovicích, které se zavázaly nahradit PVC v hračkách alternativními materiály. Jedna ze školek dokonce zvažuje vstup do Koalice za náhradu PVC, což by pro ni znamenalo nahradit tento zdraví škodlivý materiál i ve vnitřním vybavení školky. Držte nám palce!

Jitka Straková

Podpořte Arniku i v roce 2008

Ať už začínáte číst časopisy od začátku nebo od konce, ve zpravodaji Arnikum se dozvíte vždy to nejzajímavější z aktivit Arniky za uplynulé období. Můžete tak sledovat naši činnost v jednotlivých oblastech životního prostředí, na které se zaměřujeme, stejně jako i dění v našich pobočkách.

Každý z nás nemůže být aktivním dobrovolníkem nebo profesionálem v neziskové organizaci, ale může její činnost podpořit svým členstvím nebo finančním příspěvkem. Pokud sympatizujete s činností a cíli Arniky a považujete její práci za důležitou, pak prosím neotálejte a udělejte to ještě dnes - podpořte činnost Arniky na následující období!

du - a stačí k tomu zřídit si třeba měsíční převod na částku 100 Kč (daňové potvrzení Vám zašleme na začátku nového kalendářního roku automaticky, snížení daňového základu se týká i zaměstnanců).

Každá nevládní organizace je silná nejen svými úspěchy, ale také počtem lidí, kteří za ní „stojí“. Proto je pro nás podpora každého jednotlivce tak důležitá!

Členové a přispěvatelé, kteří přispějí částkou nad 200 Kč, získávají také předplatné čtvrtletního zpravodaje Arnikum, aktuálně vydané letáčky a výroční zprávu, takže budete mít přehled, co přesně děláme a k čemu jste finančně přispěl/a. Jste-li novým členem nebo přispěvatelem Arniky, vyplňte prosím také návratku nebo nám na sebe sdělte kontakt pro další korespondenci.

Za Vaši podporu Vám děkujeme, Sdružení Arnika.

Foto: Ondřej Petrлік

Nemusíte posílat horentní sumy, důležitější je Vaše chuť podporovat nás dlouhodobě. K tomu je nejjednodušší zřídit si trvalý bankovní příkaz - ať už měsíční nebo čtvrtletní. Nezatíží to Váš rozpočet jako jednorázová platba a my budeme vědět, že s Vaší podporou můžeme počítat. Navíc dostanete na konci roku od Arniky malý dárek. Můžete přispět např. 1 Kč denně (neboli 90 Kč čtvrtletně), ale zvažte sami, kolik těch korunek denně můžete „obětovat“ na péči o životní prostředí. Příspěvek TŘI koruny denně si už můžete odečíst z daňového zákla-

Číslo účtu pro členské příspěvky a dary je 173 570 941/0300, Poštovní spořitelna.

Ať už se rozhodnete pro jakoukoli formu pomoci, budeme vám velice vděční! Čím více nás v Arnice bude, tím účinněji budeme moci chránit životní prostředí.

Lenka Petrlíková Mašková,
výkonná ředitelka Arniky

Arnikum, čtvrtletní zpravodaj sdružení Arnika vychází 4x ročně v Praze. číslo 1/2008 vyšlo v únoru 2008 v nákladu 1350 ks. Vydává: Arnika, IČO: 26543281, Evidenční č. MK ČR E14275, Chlumova 17, 130 00 Praha 3, tel/fax: 222 781 471, www.arnika.org, e-mail: arnika@arnika.org. Šéfredaktor: Jan Losenický, spolupracovníci: Martin Skalský, RNDr. Jindřich Petrлік, Bc. Kateřina Režná, Jana Vitnerová, Lenka Petrlíková Mašková, Ing. Miroslava Jopková, Mgr. Markéta Bartošová, Mgr. Lukáš Matějka a pobočky Arniky. Adresa redakce je totožná s adresou vydavatele. Grafická úprava - Andrea Klátílová - andrea@klatil.cz.

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejnska a Norska v rámci Finančního mechanismu EHP a Norského finančního mechanismu prostřednictvím Nadace rozvoje občanské společnosti.

Toto číslo zpravodaje vyšlo za podpory Nadace Veronica.